

Rūta BUIVYDIENĖ

BENDROJI LIETUVIŲ KALBOS VEDYBŲ GIMINYSTĖS LEKSIKOS CHARAKTERISTIKA

0. Vedybų giminystė, kartais dar siūloma vadinti *gentyste*, *svainyste*¹ (plg. Salyš² 17, LTE IV 92), – tai santykiai, susiklostantys 1) tarp asmens ir jo santuokos partnerio giminaičių ir 2) tarp abiejų sutuoktinių giminaičių (plg. Семёнов 23). Šiai giminystės rūšiai įprasta skirti ir pačių sutuoktinių (vyro ir žmonos) tarpusavio santykį. Taigi plačiąja prasme vedybų giminystė yra žmonių bendrumas, kylantis iš santuokos (skirtingai nuo kraujo giminystės, kurios pagrindą sudaro kraujo bei kilmės ryšiai), plg. LTE IV 92. Tas bendrumas gali būti dvejopas: tiesioginis, netarpiškas (I-ojo laipsnio) arba tarpiškas (II-ojo laipsnio, jei giminiuojamasi per vieną tarpinį asmenį (r. связывающее звено, a. linking relative); III-ojo laipsnio, kai tarpinių asmenų du ir t. t.). Vedybų giminystės centre – sutuoktinių pora: vyras ir žmona, susiję abipusiu tiesioginiu santuokos ryšiu, – t. y. I-ojo laipsnio vedybų giminyste. Šio tipo giminaičius sutrumpintai žymėsime GP-ų tyrinėjimuose įprastu simboliu A, kilusiu iš a. *affinal*, *affine*². Tarpinė, t. y. II-ojo ir III-iojo laipsnio vedybų giminystė gali būti įvairių tipų. Susituokę vyras ir moteris susigiminiuoja ne tik vienas su kitu, bet ir su savo „antrosios pusės“ kraujo giminaičiais (juos įprasta žymėti simboliu C, plg. a. *consanguineal*, *consanguine*). Atsiranda dviejų tipų (dviejų krypčių) II-ojo laipsnio vedybų giminystė: AC, apimanti „santuokos partnerio kraujo giminaičius“ (pvz., „vyro tėvą“, „vyro motiną“, „žmonos brolių“, „žmonos motiną“ etc.), bei CA, apimanti „kraujo giminaičių santuokos partnerius“ (pvz., „sūnaus žmoną“, „brolio žmoną“, „dukters vyrą“, „sesers vyrą“). III-iojo laipsnio giminystė apima dar daugiau tipų – įvairias trinares A ir C variacijas: ACA, CAC, CCA, ACC³ (plg. designatų

¹ Iš tiesų kraujo ir vedybų giminystė Lietuvoje lingvistiškai retai kur teskiriama; nusistovėjusio vedybų giminystės pavadinimo praktiškai nėra. Duomenų, patvirtinančių, jog *gentyste* tarmėse būtų vartojamas išimtinai kaip vedybų giminystės pavadinimas, praktiškai nėra. *Svainyste* šia reikšme irgi nėra plačiai prigijęs.

² Pasirenkant vedybų giminystės klasifikaciją bei simbolius čia ir toliau remtasi amerikiečių antropologo, indoeuropiečių bei rusų GP-ų specialisto P. Frydricho darbu, plg. Friedrich, 1964, 145.

³ Tipas AAC monogaminės santuokos atveju neįmanomas, nes junginio AA reikšmė sutampa su ego (pasakymas „mano vyro žmona“ ar „mano žmonos vyras“ normalioje porinėje šeimoje neįmanomas).

lentelę). Pavyzdžiui, ACA tipo vedybų GP-ai žymi „sutuoktinio (-ės) kraujo gimini-
naičio santuokos partnerius“, t. y. „vyro brolio žmoną“, „žmonos sesers vyrą“ etc.
Tiesa, nors teoriškai giminystės laipsnių ir jų tipų (taip pat – variacijų tipų viduje)
gali būti daugiau, praktiškai kalboje tik dalis jų išskiriama specialiais pavadinimais.
Kurios sąvokos konkrečioje kalboje skiriamos, o kurios – ne, – kaip tik ir yra vie-
nas iš įdomiausių dalykų; tai iš dalies priklauso jau nuo etnosocialinių veiksnių. Bet,
kaip pabrėžia giminystės sistemų tyrinėtojai, „глубинные социальные факторы
не могут служить критериями для выделения самих типов, т. е. являться
исходным пунктом исследования. В противном случае мы рискуем оказаться
в порочном логическом кругу, в котором причина характеризуется по
признакам своего следствия“ (Крюков, 1972, 3).

1. Lietuvių kalbos vedybų giminystės leksiką sudaro arti 190 žodžių, apimančių
50 designatų. Bene daugiau kaip pusė viso GP skaičiaus žymi sutuoktinius ir įvairias
hiponomines sąvokas: įvestinį vyrą, pakartotinės santuokos partnerį (-ę), už našlio
ištekėjusią moterį etc., – žr. designatų registrą (p. 26–27).

Šiam vedybų GP sistemos poklasiui būdinga palyginti plati sinonimija ir didelė
stilistinė įvairovė: šis faktas, be abejonės, susijęs su denotatinės sferos ypatybėmis
(ypatingu santuokos partnerio vaidmeniu žmogaus gyvenime, santuokinės partne-
rystės formų įvairumu). Kita vedybų GP-ų dalis (apie 90 žodžių) apima 37 sąvokas
(žr. designatų lentelę).

1.1. Senosios lietuvių vedybų GP sistemos branduolį sudarė II-ojo laipsnio GP-ai
(*šėšuras, anýta, dieveris, móša, úošvis, úošvė, láigonas, sváinė* (AC tipas), *martì, žéntas*
(CA tipas) ir III-iojo laipsnio ACA tipui atstovaujį žodžiai, žymintys santuokos part-
nerio tos pačios lyties siblingo⁴ santuokos partnerį (*jentė* „vyro brolio žmona“, *svái-
nìs* „žmonos sesers vyras“). Kitus III-iojo laipsnio vedybų giminystės tipus – CCA,
CAC, ACC – bei ACA tipo sąvokas, reiškiančias santuokos partnerio skirtingos
lyties siblingo santuokos partnerį, lingvistiškai skirta (ir skiriama) ne visur ir nere-
guliariai; turimi šių tipų savokų pavadinimai yra vėlesnės kilmės. Tai arba 1) dari-
niai, susikurti kraujo GP-ų pavyzdžiu, perėmus pastarųjų darybos afiksus ir darybos
reikšmę (pvz., *dieverėnas, dieveráitis* „dieverio sūnus“, *dieverėčia* „dieverio duktė“,
svainėnas „svainio sūnus“ šalia *brołėnas, brołaitis* „brolio sūnus“, *seserėnas* „sesers
sūnus“, *seserėčia* „sesers duktė“ etc.); 2) žodžiai, išvesti pasitelkus priesagas *-ienė*
(žcm. *-ėnė*) bei *-inas*, įprastas, darantis žmogaus ar gyvulio priešingos lyties partnerio

⁴Terminu *siblings* giminystės pavadinimų tyrimuose įprasta žymėti brolių arba seserį (nepriklausomai
nuo lyties).

pavadinimus (pvz., *avýnienė, brotainienė, dėdienė, pùsbrolėnė, láigonienė, svainienė, švođerienė; tetinas, tetùtinas, bobùtinas* 3) pavieniai reti dariniai (pvz. *marčiābrolis*); 4) skoliniai (II-ojo laipsnio CAC tipui atstovaujančių sąvokų „vaiko santuokos partnerio tėvas, motina“ pavadinimai *svōtas, svočià*, pasiskolinti iš slavų ir tokia reikšme tepažįstami rytų bei pietų aukštaičių tarmėse). Lingvistinio giminystės sąvokų skyrimo atžvilgiu esama ir daugiau regioninių skirtumų: tik žemaičiai teturi įsivedę specialų kuopinį pavadinimą marčios lenktiniams vyro artimiesiems žymėti (*nūlanka, aplankà*); žemaičiuose vietomis susikurta naujadarų buvusiai giminystei reikšti (*dėd-buvis, dėdėnbuvė, švogėrbuvis, brolíenbuvė*).

2. Kilmės požiūriu vedybų giminystės leksiką galima suskirstyti į keletą chronologinių sluoksnių. Seniausiajam indoeuropietiškam vedybų GP-ų sluoksniui atstovauja *šėšuras, dieveris, jentė* – trys iš rekonstruojamų 8-ių praindoeuropietiškosios vedybų GP sistemos pavadinimų (plg. Гамкрелидзе–Иванов, 1984, 763); tai rodo mūsų vedybų GP sistemos archaiškumą. Senais vedybų GP-ais laikytini ir *vyras, pàts, patì*, turintys atitikmenų daugelyje indoeuropiečių kalbų. Baltų-slavų vedybų GP sluoksniui skirtini *bóba* ir *žėntas* (pastarasis gal net senesnis; spėjamųjų jo giminaičių esama ir kitose kalbų grupėse). Bendrabaltiškai žodžiai *martì* ir *móša* vedybų GP-ų funkciją įgijo jau tik atskirose baltų kalbose (*marčiōs* senesnė reikšmė – „nuotaka“, o *móšos* – „motinos sesuo“). Bendru lietuvių ir prūsų kalbų vedybiniu gentivardžiu tik su išlyga tegalime laikyti *anýtą*: prūsų kalboje išlaikyta ankstesnė nepriesaginė lytis težymėjo kraujo giminystę. Griežčiau tegalima išskirti tik rytų baltų vedybų GP sluoksnį: jam atstovauja *úošvis, úošvė* ir *sváinis, sváinė*, rytų baltų įsivesti žmonos artimiesiems žymėti. Indoeuropietiškosios vedybų GP sistemos atžvilgiu šios sąvokų grupės lingvistinis išskyrimas buvo inovacija. Pažymėtina, kad naujai įsivestieji žmonos sesers ir žmonos sesers vyro pavadinimai rytų baltų ir rytų slavų kalbose pasidaryti tuo pačiu principu (iš įvardinės šaknies) ir turi vienodą „saviškio“ motyvaciją. Be minėtųjų sinchroniniu požiūriu neišvestinių žodžių, bendri rytų baltams yra ir kai kurie dariniai (*užkurys, preikuras, dieverienė, mošėnas*).

Specifiniams seniems lietuvių kalbos vedybų GP-ams – vadinamiesiems lietuvių kalbos naujadarams – skirtini tiesioginių atitikmenų kitose kalbose neturintys senos šaknies žodžiai *láigonas, našlė, našlys, šeirys*. Likusiąją indigenių gentivardžių dalį sudaro žodžiai, vedybų GP-ų funkciją įgiję vėlesniais laikais. Šiai grupei skirtini: 1) iš nepriklausančių GP-ams žodžių lietuvių kalbos dirvoje įvairiu metu kilę vedybų GP-ai, atsiradę dėl semantinės raidos; 2) įvairūs neseni dariniai. Seniausieji „semantiniai naujadarai“ yra senųjų raštų žodžiai *mótė, brósė, draūgas, draugalà, drauguōlis* ir kt.; vėlesniųjų pavyzdžiais gali būti *žmonà, žmogùs*. Didelę „semantinių naujadarų“ dalį sudaro sutuoktinių pavadinimai; dalis jų tėra antriniai šnekamosios kalbos žodžiai, plg. *sėnis, -ė, gulōvas, -à, maniškis, -ė, tėvas, móčia, móteriška* ir kt.

Gausiausią sinchroniškųjų darinių grupę sudaro priesagų vediniai; maždaug apylygiai darytasi galūnių vedinių ir dūrinių; priešdėlių vedinių tėra vos keli (*pāmotē* „šalutinė, nelygias teises turinti žmona“, *prīevyris* „netikras vyras, sugyventinis“). Keletas nevisai aiškios kilmės žodžių greičiausiai yra hipokoristiniai dariniai (*preikšas, švikŷs*).

Beveik visi sudurtiniai gentivardžiai vartojami ne tiek vedybų giminystės laipsniui žymėti, kiek įvairių giminystės savokų tam tikriems specifiniams poklasiams nusakyti (plg. *antrāvyris, antrāpatē, antrāvadā, antravedē, trečiāpatē, bobkalŷs, kalīboba, pūspatē, pūsmartē, pūsbobē, pūsvyris; gŷv(ā)našlis, -ē, gŷvšeiris, -ē; plīkmartē, sēnmartē, kriošmartē, dėdbuvis, švogėrbuvis, broliēnbuvē, dėdēnbuvē; seserkopŷs, seseřminis*). Kaip matyti iš pavyzdžių, dalis jų yra ekspresyvūs, turintys gana aiškų socialinio vertinimo atspalvį. Iš visų dūrinių tik du (*marčiābrolis* ir *dukavedŷs*) težymi giminystės laipsnį, jo nedetalizuodami ir nekonotuodami. Taigi dūryba tėra pagalbinis vedybų giminystės terminų kūrimo būdas, pasitelkiamas, prireikus diferencijuoti specifinius įprastinių giminystės sąvokų poklasių.

Didžioji dalis galūnių vedinių yra socialiniai terminai, žymintys įvestinį vyrą ar pakartotinės santuokos partnerį (plg. *užkurŷs, užkuras, priekuras, užtupŷs, užtupas, įkūris, ančkūris, aňčtupas, išōdas, priiňčius, pāvadas*) ar už našlio ištekėjusią moterį (*preikšē*); kitų šio tipo vedinių nedaug (*tetūlis, tetūlius* „tetos vyras“, *nūlanka, aplanakā*). Dauguma šiuo būdu išvestų gentivardžių susikurti iš GP-ams nepriklausančių žodžių; tik keli jų palyginti seni (*užkurys, preikuras*).

Su priesagomis vedybų GP-us daromasi tik iš kitų GP-ų (plg. *broliēnē, mošēnas*). Produktiviausia yra priesaga *-ienē* (žem. *-ēnē*). Be jos, vedybų GP-us daromasi su priesagomis *-aitis, -aitē, -ainis, -ainē, -ēnas, -ēnē, -ēčia*, perimtomis iš kraujo GP-ų; darybos reikšmė išlaikoma ta pati – „vaikas to, kas pasakyta pamatiniu žodžiu“ – (pavyzdžius žr. anksčiau) ar pakeičiama nauja – „sutuoktinis to, kas pasakyta pamatiniu žodžiu“, plg. *brólaitē* „brolio žmona“ šalia „brolio duktē“, „pusseserē“; *tetūlēnas* „tetos vyras“ šalia „tetos vaikas“; *mošēnas* „mošos (vyro sesers) vyras“ šalia senesnės reikšmės „mošos (motinos sesers) sūnus“, išlaikytos latvių kalboje. Pasidaro žodžių ir su kitomis priesagomis: *-inas* (pavyzdžius žr. anksčiau), *-ēna* (*dėdēna*), *-ēkē* (*dėdēkē*), *-ušē* (*anušē*), *-nys* (*užkurnys*), *-inys* (*atvestinys*), *-ynas* (*diedynas*). Šnekamojoje kalboje sporadiškai pavartojama hibridinių darinių (*martuška, patelka*).

Skoliniai sudaro labai menką lietuvių kalbos vedybų GP dalį. Bendras jų skaičius siekia dvidešimtį žodžių, bet iš jų tik keletas pažįstami plačiau (be *švōgerio, švōgerkos* ir kitų tos pat šaknies lyčių, kiek plačiau tarmėse vartojamas *svōtas, svōčlā, dėdina*). Vyrauja slavizmai, germanizmų tėra vos vienas kitas: greta *švōgerio, švōgerkēs* ir kitų artimų lyčių (tik vietomis, beje, teperimtų tiesiai iš vokiečių kalbos, o kitur atėjusių per slavus), minėtini labai reti, tik iš Prūsų Lietuvos tarmių pažįstami

mūmà „dėdienė“ ir *poderis* „vyras“. Dauguma slavizmų taip pat yra periferiniai (pažįstami daugiausia baltarusiškose lietuvių kalbos salose ir aiškintini superstratinės kalbos įtaka, plg. *svekrauka, jėtrauka, švogrinia, udaučius, udava, primokas, primoka, nadomnikas*) ar sporadinio pobūdžio (*ženykas, diedynas* „vyras“); kai kurie jau seniai tapę archaizmais (plg. senųjų raštų polonizmus *malžankas, -a, žiūponė*).

Vertinių turime vos keletą. Tai iš vartosenos išėję senųjų raštų autorių naujadarai *motės vyras, vyrmoteris, vyrmotis* bei knyginio stiliaus sustabarėję žodžių junginiai *gyvėnimo draūgas, gyvėnimo draūgė*.

3. Tokia būtų bendroji lietuvių kalbos vedybų GP-ų kilmės charakteristika. Iš atskirų gentivardžių kilmę liečiančių išvadų čia apsiribosime tik keliomis:

1) Yra pagrindo manyti, jog lie. *užkurys* išvestas iš veiksmažodžio *užkurti* „vesti našlę“, metaforiškai susijusio su *užkurti* „įžiebt, uždegti“. Pirminė šio socialinio termino reikšmė turėtų būti „antrasis našlės vyras“ (motyvacija „įsikuriantis žmonos ūkyje“ veikiausiai yra antrinė, kilusi dėl veiksmažodžio *kurti* daugiareikšmiškumo (plačiau žr. R. Buivydienė MK 1987)).

2) Lietuvių kalba teikia svarbių duomenų V. Ivanovo hipotezei dėl blt. **māsā* (resp. la. *māsa*, lie. *móša*, pr. *moazo*) kilmės paremti: paaiškėjus, jog Brodovskio žodyne *móša* vartotas „motinos sesers“ reikšme, galima gana drąsiai tvirtinti, jog pirminė jo (o sykiu ir blt. **masa*) reikšmė buvo „motinos sesuo“. Šis faktas sustiprina ir tradicinį kalbamųjų GP-ų siejimą su motinos pavadinimu (plg. Buivydienė 1987).

3) Detali senųjų raštų analizė leidžia nušviesti *sváinio* ir *sváinės* semantinę raidą: iš žodžių, pirma žymėjusių giminystę tik vyro akimis ir turėjusių apibrėžtas reikšmes (*sváinis* – „žmonos sesers vyro“, *sváinė* – „žmonos sesers“) jie palaipsniui virto polisemiškais visus ego kartos vedybų giminaičius žyminčiais žodžiais, vartojamais nepriklausomai nuo ego lyties. Manytina, jog prie tokios šių žodžių semantinės raidos prisidėjo neretai pasitaikydavę dvigubos giminystės atvejai (plg. Buivydienė 1990).

4) Keletas bendresnių pastebėjimų apie lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimų sistemos raidą.

4.1. Kai kurių GP-ų semantinė raida aiškintina svetimo požiūrio perėmimu, įvardijant kokį giminaitį (pavyzdžiui, tėvai perima vaiko požiūrį (*mótė, móčia, mamà* „žmona“ < „motina“; *tėtė, tėvas* „vyras“ < „tėvas“, *anýta* „vyro motina“ < „senele“), vyras – žmonos (*jentė* „brolio žmona“ < „vyro brolio žmona“ ir pan.). Visais panašiais atvejais pakeičiamas kalbantysis asmuo, ego, paliekant tą patį pavadinimą tam pačiam referentui.

4.2. Galima kalbėti apie kai kuriais atvejais gana ryškia koreliaciją tarp lingvistinės lietuvių kalbos vedybų GP sistemos struktūros ir socialinės pačių giminystės santykių organizacijos. Antai senasis *marčios* reikšmės platumas („atitekėjusi moteris visiems jos vyro šeimos nariams“) bei tas faktas, kad vyro sesuo iš seno

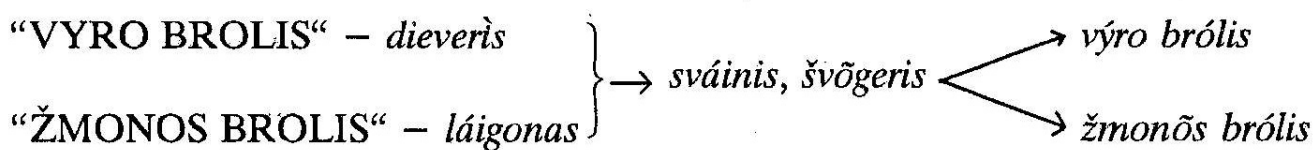
skirta nuo iš pašalio atitekėjusios vyro brolio žmonos (*jentės*), nors to paties laipsnio giminystės savokai „žmonos brolio žmona“ seno žodžio iš viso neturėta, aiškiai rodo patrilokalinę senosios santuokos pobūdį. Be to, yra pagrindo manyti, kad kai kurių senų gentivardžių išlikimas tik tam tikruose Lietuvos regionuose bei regioninė kai kurių žodžių vartoseną sietini su regioninėmis lietuvių šeimos organizacijos skirtybėmis. Būtent: iš patriarchalinę šeimos organizaciją atspindinčios praindoeuropiečių vedybų GP sistemos paveldėti žodžiai *šėšuras* ir *dieveris*, taip pat dvireikšmiškasis *marti* dabar beturimi tik Pietų ir Rytų Aukštaičiuose, o kaip tik čia ilgiausiai (vietomis – net iki XX a. pradžios!) išsilaikė didžioji neišsidalijusioji šeima (draugė) (plg. LTE III 69, 162).

4.3. Lingvistiniai giminystės savokų skyrimo kriterijai laikui bėgant kito. Iš ryškesnių poslinkių minėtini šie: 1) Atsisakyta daugiareikšmiškumo kartos požiūriu: II-ojo l. CA tipo gentivardžiai *marti* ir *žentas*, dar senųjų raštų epochoje apėmę dvių kartų giminaičius (*marti* – „sūnaus žmoną“, „brolio žmoną“, *žentas* – „dukters vyrą“, „sesers vyrą“), ilgainiui įsitvirtino daugiausia tik kaip jaunesnės už ego kartos giminaičių – „sūnaus žmonos“ ir „dukters vyro“ – pavadinimai. 2) Ego kartos ribose polisemija labai išsiplėtė. Laipsniška ego kartos vedybų giminaičių nominacijos raida pasireiškė tuo, jog nuo nuoseklaus supletyvinio sąvokų „vyro brolis“, „žmonos brolis“, „vyro sesuo“, „žmonos sesuo“, „vyro brolio žmona“, „žmonos sesers vyras“ skyrimo (plg. *dieveris* : *lāigonas*, *mōša* : *svāinė*, *jentė* : *svāinis*) palengva eita prie ego kartos giminaičių pavadinimų niveliacijos (plg. vėlyvąją polisemiškąją *svāinio*, *-ės* vartoseną; į pastarųjų išpurentą dirvą nuo XVII a. ėmė skverbtis polisemiški skoliniai *švōgeris*, *švōgerkā* ir kt., plg. Buivydienė 1990).

Lietuvių kalbos vedybų GP sistemą persmelkė jau senųjų raštų epochoje išryškėjęs GP-ų opozicijos pagal ego lyties požymį nykimo procesas, galutinai nenutrūkęs iki šiol. Be minėtosios *svāinio* ir *svāinės* semantinės raidos, šį procesą iliustruoja ir inovacinis *úošvio* bei *úošvės* vartojimas „vyro tėvų“ reikšme, pastebimas jau Brekono raštuose. Šio reiškinių šaknys griečiausiai ekstralingvistinės: įsigalint mažajai šeimai, nykstant patrilokalinei vedybų tradicijai, žmonos ir vyro pusės giminių socialiniai vaidmenys suvienodėja.

4.4. Visai lietuvių kalbos vedybų GP sistemos raidai būdingi du glaudžiai susiję procesai: 1) minėtoji giminystės sąvokų lingvistinės raiškos **niveliacijos** tendencija, paskatinusi kai kurių gentivardžių polisemiją, ir priešinga 2) giminystės sąvokų lingvistinės **diferenciacijos** tendencija, kylanti, siekiant išvengti dviprasmiškumo. Plg. žodžius *brōliene* „brolio žmona“ bei *sūnīene* „sūnaus žmona“, aukštaičiuose įsivestus vietoje (ar greta) nebeatogaus dvireikšmio *marti*; taip pat – perregimos struktūros daiktinius *seserkopys* bei *seseřminis*, tarmėse įsivestus sesers vyrui žymėti greta polisemiškų *svāinis*, *švōgeris*. Antrinės (vėlesnės) lingvistinės diferenciacijos tendenciją, ryškėjančią mūsų dienomis, gerai iliustruoja sudėtinių aprašomųjų giminystės terminų kūri-

mas: prireikus šiais naujais terminais diferencijuojame giminystės sąvokas, nebeskiriamas dvireikšmių ar daugiareikšmių senesnių gentivardžių. Plg. schemą:

PRIEDAS

Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimų designatų lentelė

Eil. Nr.	Giminystės sąvokos	Tipas	Laipsnis
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13	VYRAS ANTRASIS VYRAS TREČIASIS VYRAS KETVIRTASIS VYRAS ĮVESTINIS VYRAS (UŽKURYS) NEOFICIALUS VYRAS (SUGYVENTINIS) ŽMONA ANTROJI ŽMONA TREČIOJI ŽMONA UŽ NAŠLIO IŠTEKĖJUSI MOTERIS SUGYVENTINĖ (NEOFICIALI ŽMONA) VYRAS, KURIO ŽMONA MIRUSI (NAŠLYS) MOTERIS, KURIOS VYRAS MIREŠ (NAŠLĖ)	A	I-ojo laipsnio vedybų giminystė
14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24	VYRO TĖVAS VYRO MOTINA VYRO TĖVAI VYRO BROLIS VYRO SESUO VYRO TĖVAI, BROLIAI, SESERYS (MOTERS LENKTINI VYRO GIMINĖS) ŽMONOS TĖVAS ŽMONOS MOTINA ŽMONOS TĖVAI ŽMONOS BROLIS ŽMONOS SESUO	AC	II-ojo laipsnio vedybų giminystė
25 26 27 28	SŪNAUS ŽMONA BROLIO ŽMONA DUKTERS VYRAS SESERS VYRAS	CA	

Šil. Nr.	Giminystės sąvokos	Tipas	Laipsnis
29 30 31 32 33 34 35	TETOS VYRAS DĖDĖS ŽMONA MOTINOS BROLIO (AVYNO) ŽMONA BOBUTĖS VYRAS PUSBROLIO ŽMONA SŪNĖNO ŽMONA ANŪKO ŽMONA	CCA	III-iojo laipsnio vedybų giminystė
36 37 38 39	VYRO BROLIO ŽMONA ŽMONOS SESERS VYRAS ŽMONOS BROLIO ŽMONA VYRO SESERS VYRAS	ACA	
40 41 42 43	VAIKO SANTUOKOS PARTNERIO TĖVAS VAIKO SANTUOKOS PARTNERIO MOTINA SUTUOKTINIŲ TĖVAI VIENI KITIEMS SŪNAUS ŽMONOS (MARČIOS) BROLIS	CAC	
44 45 46 47 48 49 50 51 52	VYRO BROLIO (DIEVERIO) SŪNUS VYRO BROLIO (DIEVERIO) DUKTĖ ŽMONOS BROLIO SŪNUS ŽMONOS BROLIO DUKTĖ BUVĘS TETOS VYRAS BUVŪSI DĖDIENĖ BUVĘS SVAINIS BUVŪSI BROLIENĖ NEOFICIALI (NE BAŽNYČIOJE SUSITUO- KUSI) MARTI	ACC	

GENERAL CHARACTERISTIC OF AFFINITIVE RELATIONSHIP TERMS IN THE LITHUANIAN LANGUAGE

Summary

The vocabulary of affinity of the Lithuanian language consists of nearly 190 words, comprising 50 designates. More than half of the whole number of the affinitive kinship terms designate spouses and various hyponymic concepts. This subgroup of the system of affinitive terms (AT) is characterized by wide range of synonymy and a great stylistic variety.

The core of the old Lithuanian AT system consisted of the terms of the 2nd degree of kinship (*šešuras, anyta, dieveris, moša, uošvis, uošvė, laigonas, svainė* (AC type), *marti, žentas* (CA type) and the words, representing ACA type of the 3rd degree, that designate the marriage partner of a sibling of the same sex of the marriage partner (*jentė* “wife of the husband’s brother”; *svainis* „husband of the wife’s sister“). Other types of the 3rd degree affinity terms – CCA, CAC, ACC – as well as the concepts of the ACA type designating the marriage partner of the different sex sibling of the marriage partner were not everywhere and not regularly linguistically differentiated; the present names of these concepts are of later origin.

The semantic development of some AT is to be explained by the replacement of the speaker (the ego) while leaving the same term for the same referent. It should be noted that there is sufficient grounds to speak of the rather strong correlation between the linguistic structure of the AT system in the Lithuanian language and the social organization of the very kinship relations. The linguistic criteria of differentiating kinship concepts have been changing in the course of time. Polysemy with respect to generation has been given up; while within the generation of the ego polysemy has widely expanded. The system of AT of the Lithuanian language is permeated by the process (that became notable already in the epoch of the old literature and has not yet entirely stopped even nowadays) of extinction of the opposition of affinitive terms according to the semantic indication of the ego sex. Two closely interrelated processes are characteristic of the whole development of the Lithuanian AT system: 1) the tendency of the loss of special linguistic expression of the concepts of kinship, that has increased the polysemy of some kinship terms and the opposite process 2) the tendency of linguistic differentiation of the concepts of kinship, arising in attempt to avoid ambiguity.

Literatūra:

1. Buivydienė 1987 = Buivydienė R., Lie. *móša*. – Baltistica XXIII(1) 1987, 22.
2. Buivydienė MK 1987 = Buivydienė R., Socialinio termino *užkurys* motyvacija ir semantinė raida. – Mūsų kalba, 1987, Nr. 2, 6–10.
3. Buivydienė 1990 = Buivydienė R., Iš lietuvių kalbos giminystės pavadinimų istorijos. – Baltistica XXVI(2), 1990, 144–161.
4. Friedrich P. = Friedrich P., Semantic structure and Social structure: an instance from Russian. – Explorations in cultural anthropology: Essays in honor of George Peter Murdock, ed. by W. H. Goodenough, New York, 1964, 131–166.
5. Гамкрелидзе-Иванов = Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс., Индоевропейский язык и индоевропейцы, т. 1–2, Тбилиси, 1984.
6. Крюков = Крюков М. В. Система родства китайцев (эволюция и закономерности), Москва, 1972.
7. Salys² = Salys A., Mūsų gentivardžiai. – Ženklas ir prasmė, Vilnius, 1986, 16–35.
8. Семенов = Семенов Ю. И. Происхождение брака и семьи, Москва, 1974.